

Ioan GÂRBULEȚ

TRATAT
privind răspunderea disciplinară a magistraților

Ioan GÂRBULEȚ

TRATAT
privind răspunderea disciplinară
a magistraților

Universul Juridic
București
-2020-

Capitolul I

Considerații generale privind răspunderea juridică a magistraților

Secțiunea 1

Noțiuni generale privind răspunderea juridică

Răspunderea nu este un concept ce aparține doar domeniului dreptului, ci îl regăsim cu ușurință, chiar dacă are un alt sens, și în alte domenii: filozofie, religie, etică etc.

În doctrină se face distincție între răspundere și responsabilitate. Astfel, s-a susținut că responsabilitatea este un fenomen social. Ea exprimă un act de angajare a individului în procesul integrării sociale. Libertatea omului se înfățișează sub trei aspecte: libertatea în raport cu natura, libertatea în raport cu societatea și libertatea omului în raport cu sine însuși. Responsabilitatea însoțește libertatea, astfel că trebuie operată o demarcație netă între libertate și liberul arbitru. Referindu-se la acest concept, Hegel arăta: „Când se aude spunând că libertatea în genere este să poți acționa așa cum vrei, o atare reprezentare poate fi luată numai ca totală lipsă a culturii gândirii, în care nu se găsește încă nicio urmă a ceea ce este voință liberă în și pentru sine, dreptul, moralitatea etc.”¹ Definind responsabilitatea ca o asumare a răspunderii față de rezultatele acțiunii sociale a omului, se admite faptul că acțiunea socială este cadrul nemijlocit de manifestare a responsabilității, pe de o parte, iar, pe de altă parte, că libertatea este o condiție fundamentală a responsabilității. Fiind strâns legată de acțiunea omului, responsabilitatea apare ca fiind strâns corelată cu sistemul normativ².

Așadar, se poate observa că, de foarte mult timp, problema responsabilității omului constituie subiect de meditație³. S-a arătat că omul este esențialmente o ființă socială, întrucât el se desăvârșește în societate și este producător de relații sociale⁴. Istoria socială a oamenilor nu este altceva decât istoria dezvoltării lor individuale, indiferent dacă sunt sau nu conștienți de acest lucru. Studiile de sociologie juridică avertizează asupra faptului că deziluzionarea așteptărilor societății față de drept este legată, în special, de răspundere, că dreptul nu-și poate exercita influența în societate decât în măsura în care

¹ A se vedea G.W.F. Hegel, *Principiile filosofiei dreptului*, Ed. Academiei, București, 1969, p. 48.

² A se vedea N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 98-99.

³ A se vedea M. Florea, *Responsabilitatea acțiunii sociale*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 5.

⁴ A se vedea I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 28.

reușește să identifice persoana răspunzătoare și să stabilească răspunderea¹, astfel că responsabilitatea constituie o dimensiune a spiritului uman².

Fără responsabilitate nu poate exista libertate, însă responsabilitatea este ineficientă fără răspundere, iar din punct de vedere juridic este chiar inexistentă. Se poate afirma că într-un stat de drept răspunderea și responsabilitatea juridică constituie o garanție a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

De asemenea, libertatea și conștiința morală sunt strâns legate de responsabilitate³. Responsabilitatea constituie o dimensiune a spiritului uman⁴, aceasta existând pe tot parcursul existenței omului, fiind o asumare a răspunderii față de rezultatele acțiunii sociale a omului.

S-a afirmat că dimensiunea morală a responsabilității⁵ constă în faptul că dreptul trebuie să aibă ca finalitate reconstruirea conștiinței de sine a individului.

Totodată, s-a arătat că responsabilitatea corespunde sancțiunii⁶, aceasta având un caracter juridic, fiind de fapt o răspundere juridică cu dimensiuni morale. Friedrich Wilhelm Joseph Ritter von Schelling preciza că „*dreptul natural nu se poate afirma decât prin exercițiul permanent al unei constrângeri. Membrii societății sunt astfel constrânși prin normele de conduită devenite norme juridice să aibă un anumit comportament, în cazul încălcării acestora fiind trași la răspundere. O faptă care contravine unei norme sociale poate angaja mai multe tipuri de răspundere – socială, juridică, morală – fără a fi înlăturată individualitatea fiecăreia*”.

Cuvântul „responsabilitate” a apărut pentru prima dată în limba franceză, în anul 1783 și se referea la responsabilitatea Guvernului⁷. Ulterior, problema responsabilității s-a pus în toate domeniile care privesc activitatea umană: morală, relațiile internaționale, dreptul public, dreptul privat⁸.

Din punct de vedere istoric, statele au fost preocupate să insereze, atât în Constituții, cât și la nivel de acte comune, problematica responsabilității acțiunii

¹ A se vedea S. Popescu, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 300.

² A se vedea E.E. Ștefan, *Răspunderea juridică*, Ed. Pro Universitaria, București, 2013, p. 11.

³ A se vedea I. Popa, *Substanța morală a dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 353.

⁴ A se vedea Gh. Mihai, R. Motica, *Fundamentele dreptului, Optima Justitia*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 110.

⁵ A se vedea Gh. Mihai, *Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice*, vol. V, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 55.

⁶ A se vedea P. Fauconnet, *La responsabilité. Étude de sociologie*, Librairie Félix Alcan, Paris, 1928 pp. 12-16, disponibil pe www.gallica.bnf.fr.

⁷ A se vedea M. Villey, *Esquisse historique sur le mot responsable*, Archives de Philosophie du Droit, Tome 22: „*La responsabilité*”, Sirey, 1977, pp. 45-58, apud E.E. Ștefan, *Răspunderea juridică*, Ed. Pro Universitaria, București, 2013, p. 12.

⁸ A se vedea L. Henri, *La responsabilité civile. Principes élémentaires et applications pratiques*, Dalloz, Paris, 1932, pp. 1-3, apud E.E. Ștefan, *op. cit.*, p. 12.

umane sub diverse terminologii. Astfel, în Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului de la 1798 se precizează, în art. 15, că „Societatea are dreptul să ceară socoteală oricărui funcționar public pentru modul în care îndeplinește funcția”, în Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, în art. 15.1., se arată că „Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau un act delictuos, potrivit dreptului național sau internațional, în momentul în care au fost săvârșite...(...), iar în Declarația Universală a Drepturilor Omului, în preambul, se afirmă că „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume”¹.

Tot în doctrină, responsabilitatea socială a fost definită ca fiind acea instituție socială care cuprinde complexul de atitudini ale omului în raport cu sistemul de valori, instituționalizat de societatea în care trăiește, în vederea conservării și promovării acelor valori, în scopul perfecționării ființei umane și conservării vieții în comun, pe calea menținerii și promovării ordinii sociale și a binelui public².

S-a susținut că lipsa de distincție între termenii „răspundere” și „responsabilitate” pare să fie un fenomen general, comun nu numai în literatura juridică, ci și în cea etică, filozofică, sociologică și chiar lingvistică³.

Etimologic, sintagma răspundere își are originea în limba latină, verbul *respondeo* însemnând „a răspunde”.

Așadar, răspunderea a existat încă în societatea primitivă, în care individul, absorbit de socialul încă nediferențiat, suportă din exterior responsabilitatea morală, iar aceasta este eminentamente colectivă. Societatea politico-statală inovează noi forme de răspundere. Socialul, diferențiat în grupări și categorii sociale, face ca răspunderea să se individualizeze. Devenind subiectivă, răspunderea nu și-a schimbat natura. Ea și-a schimbat doar caracterul, însușindu-și caracterele noi sociale care sunt ale civilizației moderne. Societatea, printr-o „răspundere dictată”, impune indivizilor statutul ei normativ. Societatea în care trăiește cel care comite o infracțiune, contravenție, un delict civil etc. socotește, prin normele sale juridice, o atare acțiune drept reprobabilă. Prin efectul săvârșirii unei asemenea fapte, o altă persoană a fost vătămată în ființa ei fizică și morală ori în bunurile sale, ordinea de drept a fost afectată, interesele generale au fost nesocotite, aceasta fiind problema răspunderii⁴.

Răspunderea juridică a fost definită ca fiind un complex de drepturi și obligații conexe care, conform legii, se nasc ca urmare a săvârșirii unei fapte

¹ A se vedea E.E. Ștefan, *op. cit.*, p. 12.

² A se vedea L. Barac, *Răspunderea și sancțiunea juridică*, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 15.

³ A se vedea M. Florea, *Responsabilitatea acțiunii sociale*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 26.

⁴ A se vedea M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, Ed. Academiei, București, 1972, p. 5, *apud* N. Popa, *op. cit.*, p. 235.

ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat, prin aplicarea sancțiunilor juridice¹.

Răspunderea juridică este o formă a răspunderii sociale, aceasta din urmă regăsindu-se în viața de zi cu zi sub diverse forme. Chiar dacă răspunderea juridică are o serie de particularități specifice în raport cu celelalte forme ale răspunderii sociale, ea se află într-o permanență interdependentă și influențare reciprocă cu acestea².

În general, răspunderea juridică a fost definită, din punctul de vedere al categoriei „obligație”, dar au existat autori care au definit acest concept și din alte puncte de vedere, și anume: al categoriei „raport juridic”, al categoriei „situație juridică” sau din punct de vedere praxeologic³.

S-a susținut că, indiferent de forma sub care se manifestă, sensul noțiunii de „răspundere” este acela de obligație de a suporta consecințele nerespectării unor reguli de conduită, obligație ce incumbă autorului faptei contrare acestor reguli și care poartă întotdeauna amprenta dezaprobării sociale a unei asemenea fapte⁴.

Având în vedere considerentele expuse, este evident că și magistrații pot fi subiecți ai răspunderii juridice, deoarece ei nu beneficiază de niciun fel de imunitate.

Într-un document internațional elaborat chiar de către judecători⁵ s-a arătat că *„trebuie să existe anumite mijloace de a trage judecătorii la răspundere și chiar de a-i înlătura din funcție în cazuri de comportament necorespunzător atât de grav încât să justifice o asemenea măsură. Nevoia de precauție în recunoașterea acestor răspunderi provine din nevoia de a păstra independența și libertatea juridicului de presiuni necuvenite”,* precizându-se totuși că *„judecătorul nu trebuie să lucreze sub amenințarea unei pedepse pecuniare, cu atât mai puțin a uneia cu închisoarea, a cărei prezență poate, chiar subconștient, să îi afecteze judecata”*.

Conform art. 94 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată⁶, cu modificările și completările ulterioare, judecătorii și procurorii răspund civil, disciplinar și penal, în condițiile legii.

¹ A se vedea M. Costin, *Răspunderea juridică în dreptul R.S.R.*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1974, pp. 31-32.

² A se vedea F. Mangu, *Răspunderea civilă. Constantele răspunderii civile*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 9.

³ Pentru amănunte, a se vedea E.E. Ștefan, *op. cit.*, pp. 76-84.

⁴ A se vedea M. Costin, *op. cit.*, p. 19.

⁵ Avizul nr. 3 al Consiliului consultativ al judecătorilor europeni (CCJE) asupra principiilor și regulilor privind imperatiivele profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității, pct. 51 și 53.

⁶ Republicată în temeiul art. XII al Titlului XVII din Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, publicată în M. Of. nr. 653 din 22 iulie 2005, dându-se textelor o nouă numerotare. Legea nr. 303/2004 a fost publicată în M. Of. nr. 576 din 29 iunie 2004 și a mai fost modificată prin O.U.G. nr. 124/2004, publicată în M. Of. nr. 1168 din 9 decembrie 2004, aprobată cu modificări și completări prin Legea

Așadar, legea privind statutul judecătorilor și procurorilor reglementează trei forme de răspundere a magistraților.

Cu privire la acest aspect, în considerentele decizei Curții Constituționale nr. 263/2015¹ (pct. 23), care a avut ca obiect soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 96 din Legea nr. 303/2004, s-a reținut „faptul că în această situație judecătorii și procurorii răspund penal, civil și disciplinar numai în condițiile instituite de Legea nr. 303/2004 nu echivalează cu încălcarea principului egalității cetățenilor în fața legii, întrucât diferența de reglementare are o justificare obiectivă și rațională ce ține de consolidarea independenței funcționale și personale a corpului membrilor magistraților”.

Totuși, prin alte dispoziții legale sunt reglementate și alte forme ale răspunderii magistraților, cum ar fi: răspunderea contravențională, răspunderea morală, dar și un alt tip de răspundere, pe care am denumit-o „răspundere de tip administrativ” și care nu trebuie confundată cu răspunderea din dreptul administrativ.

În continuare vom analiza în mod succint formele răspunderii magistraților, cu excepția răspunderii disciplinare și a celorlalte forme care derivă din aceasta, de care ne vom ocupa pe larg în capitolele următoare.

Secțiunea a 2-a **Răspunderea civilă a magistraților**

1. Considerații generale

Răspunderea juridică civilă a fost definită în literatura de specialitate fie ca un raport de obligații în temeiul căruia o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzătoare², fie ca o instituție juridică alcătuită din totalitatea normelor de drept prin care se reglementează obligația oricărei persoane de a repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa extracontractuală sau contractuală pentru care este chemată de lege să răspundă³.

Răspunderea civilă ocupă un loc primordial în cadrul răspunderii juridice, fiind aplicată în aproape toate ramurile dreptului, astfel că ea constituie dreptul comun în cadrul sistemului de drept.

Codul civil nu cuprinde un text care să definească răspunderea civilă în general, fiind însă reglementată în detaliu răspunderea delictuală și răspunderea contractuală.

nr. 71/2005, publicată în M. Of. nr. 300 din 11 aprilie 2005, ultima modificare având loc prin O.U.G. Nr. 12/2019, publicată în M. Of. nr. 185 din 7 martie 2019.

¹ Publicată în M. Of. nr. 415 din 11 iunie 2015.

² A se vedea E. Lupan, *Răspunderea civilă*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2003, p. 25.

³ A se vedea L. Pop, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Tratat*, Ed. Lumina Lex, București, 1998. p. 158.

Astfel, art. 1349 C. civ.¹ reglementează răspunderea delictuală, iar art. 1350 C. civ.² reglementează răspunderea contractuală, însă aceste dispoziții nu sunt aplicabile în cazul răspunderii civile a magistraților.

În doctrină³ s-a arătat că răspunderea civilă a magistraților trebuie să intervină doar în cazurile anume determinate de lege, soluția fiind aproape general admisă și în alte țări și pe deplin justificată, întrucât judecătorul nu poate fi lăsat la discreția justițiabililor. În același timp, judecătorul nu poate fi la adăpostul unei imunități absolute atunci când el încalcă în mod grosier obligațiile sale de imparțialitate și corectitudine.

Răspunderea civilă a judecătorilor a fost reglementată pentru prima dată în art. 305 C. pr. civ. 1865, dispoziții menținute ulterior prin modificările aduse acestui act normativ în anul 1900.

Prima menționare expresă a răspunderii civile a magistraților cuprinsă într-o lege de organizare judecătorească o întâlnim în art. 127 din Legea de organizare judecătorească din anul 1890, prevedere legală reluată apoi în toate legile de organizare judiciară⁴.

În prezent, această formă de răspundere este reglementată de Constituția României, Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, Legea nr. 317 privind Consiliul Superior al Magistraturii, O.G. nr. 94/1999 privind participarea României la procedurile în fața Curții Europene a Drepturilor Omului și a Comitetului Miniștrilor ale Consiliului Europei și exercitarea dreptului de regres al statului în urma hotărârilor și convențiilor de rezolvare pe cale amiabilă și de Codul de procedură penală.

Din coroborarea textelor de lege care reglementează răspunderea civilă a magistraților rezultă că aceasta este una specială, derogatorie de la dreptul comun.

¹ Art. 1349 are următorul conținut: „(1) Orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune și să nu aducă atingere, prin acțiunile ori inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane. (2) Cel care, având discernământ, încalcă această îndatorire răspunde de toate prejudiciile cauzate, fiind obligat să le repare integral. (3) În cazurile anume prevăzute de lege, o persoană este obligată să repare prejudiciul cauzat de fapta altuia, de lucrurile ori animalele aflate sub paza sa, precum și de ruina edificiului. (4) Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte se stabilește prin lege specială.”

² Art. 1350 are următorul conținut: „(1) Orice persoană trebuie să își execute obligațiile pe care le-a contractat. (2) Atunci când, fără justificare, nu își îndeplinește această îndatorire, ea este răspunzătoare de prejudiciul cauzat celeilalte părți și este obligată să repare acest prejudiciu, în condițiile legii. (3) Dacă prin lege nu se prevede altfel, niciuna dintre părți nu poate înlătura aplicarea regulilor răspunderii contractuale pentru a opta în favoarea altor reguli care i-ar fi mai favorabile.”

³ A se vedea, I. Leș, *Tratat de drept procesual civil. Vol. I. Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 133.

⁴ Pentru amănunte privind evoluția istorică a răspunderii civile a magistraților, a se vedea I. Popa, *Tratat privind profesia de magistrat în România*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, pp. 352-353.